

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Шульгіної Олени Вікторівни** на тему «Розвиток правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості», поданої на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дослідження. Демократичні зміни в суспільстві зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури громадян України, зокрема, педагогічних працівників закладів професійної освіти. Від початку проголошення Україною незалежності було прийнято низку міжнародних і вітчизняних нормативно-правових документів щодо модернізації освіти. Оскільки законодавство України є обов'язковим на всій території держави, то це потребує від педагогічних працівників закладів освіти дотримання положень нормативних актів, які дотичні до сфери їх професійної діяльності. Однак рівень їхнього правового нігілізму в педагогічній сфері досить високий, тому педагогічним працівникам закладів професійної освіти важливо мати розвинену правову культуру як невід'ємну складову змісту, форм, методів і технологій їхньої професійної діяльності.

Концептуальні засади проблеми дослідження відображено у ряді нормативних документів, що тільки підкреслює актуальність теми дисертації, зокрема: Законі України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», Постанові Верховної Ради України «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні», Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні, Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Національній програмі правової освіти населення та ін.

Зауважимо, що дисертаційне дослідження Шульгіної О. В. виконувалося згідно з тематикою науково-дослідної роботи кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Економічні, соціальні та інформаційні механізми формування та вдосконалення системи управління проектами» ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (державний реєстраційний номер 0119U000543, керівник теми: к.п.н, доц. О. Дубініна).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 4 від 18.03.2020 р.) та на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 3 від 30.06.2020 р.)

У дисертаційній роботі Шульгіною О. В. здійснено аналіз стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці; на основі аналізу наукової літератури визначено та узагальнено педагогічні умови розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної

освіти Державної служби зайнятості; розроблено та науково обґрунтовано модель розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості; експериментально перевірено модель розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості та технологію її впровадження; розроблено методичні рекомендації щодо розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *розроблено та експериментально перевірено* модель розвитку правової культури педагогічних працівників навчальних центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. Визначено та узагальнено педагогічні умови розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості; визначено рівні (високий, середній, достатній, низький) та критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-психологічний, поведінковий) розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості;

- *уточнено сутність, зміст і структуру* правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості;

- *конкретизовано сутність понять* «культура», «правова культура», «правова культура педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості»;

- *набули подальшого розвитку* система наукових підходів (синергетичний, системний, ситуаційний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний) та принципів (неперервності; проблемності; варіативності; системності; орієнтація на досвід; самоосвіта; діалогічності), форми і засоби організації навчальних занять (у системі підвищення кваліфікації та неформальній освіті) з розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що здійснено розробку та впровадження методичних рекомендацій щодо розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості; розроблено модель розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості; визначено педагогічні умови розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у системі методичної роботи закладів професійної (професійно-технічної освіти), центрів професійного розвитку педагогічних працівників, інститутах післядипломної педагогічної освіти та в освітньому процесі закладів

вищої освіти.

Одержані наукові результати впроваджувалися в освітніх процесах Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (Довідка № 320 від 03.11.2021 р.); Професійно-технічного училища № 46 с. Лазірки, Полтавської області (Довідка № 125 від 15.02.2022р.); Донецького центру професійно-технічної освіти. Державної служби зайнятості (Довідка № 01-04/260 від 28.12.2021 р.), що підтверджено відповідними довідками, які представлені в додатках дисертації.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях. Основні положення та наукові результати дисертаційної роботи викладено у 10 друкованих працях, із них – 10 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», 6 – в інших журналах та збірниках).

Результати досліджень й основні положення роботи викладено в доповідях на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: *міжнародного рівня:* IX Міжнародна науково-практична конференція «Trends of development modern science and practice» (Стокгольм, Швеція 2021 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Science and practice, actual problems, innovations», 09-12 ноября 2021г., Амстердам, Нідерланди 2021 р.); III Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Обдаровані діти – скарб нації» (м. Київ 2022 р.) *всукраїнського рівня:* Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціалізація обдарованого учня в інтернет-середовищі: методичне забезпечення і супровід» (м. Київ, 2018 р.); «Positioning of the educational institution in the market of educational services by traditional and recent media resources» (Kyiv 2018); «Information-analytical competence as a prerequisite for teacher's efficiency» (Kyiv 2018); «Ключові питання шкільної освіти ЄС» в рамках Модуля Жана Моне «Україна–ЄС: крос-культурні порівняння в освітніх дослідженнях» (м. Київ, 2018 р.); Organizational well-being/disease its causes consequences and moderating variables» (Kyiv 2019); міжкафедральний науковий семінар «Психолого-педагогічний супровід підготовки конкурентоспроможних фахівців: виклики сьогодення» (м. Київ, 2020 р.); II Всеукраїнський науково-методологічний семінар «Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту» (м. Київ-Бориспіль, 2020 р.); науково практичний онлайн-семінар «Інноваційні практики наукової освіти» (в програмі III Всеукраїнського відкритого науково-практичного онлайн-форуму «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії») (м. Київ, 2020 р.); II International Scientific and Practical Interment Conference of students, graduate students and young scientists «Economic and low discussions» 14 April, 2021, Kropyvnytskyi Ukraine (м. Кропивницький, 2021 р.); міжкафедральний семінар «Психолого-педагогічний супровід підготовки конкурентоспроможних фахівців: виклики сьогодення» (м. Київ, 2021 р.); методологічний семінар «Розвиток обдарованої особистості: світовий та вітчизняний контексти» (м. Київ, 2021 р.); круглий стіл «Детермінанти

спеціалізованої освіти наукового спрямування за умов структурних зрушень у суспільстві: досвід України та Польщі» (м. Варшава, 2023 р.).

Оцінка змісту роботи, зауваження щодо змісту та оформлення.

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел із 204 найменувань (із них 8 – іноземною мовою) і 5 додатків. Загальний обсяг дисертації – 278 сторінок, з них 25 сторінок – анотації, 169 – основного тексту. Робота містить 12 таблиць та 17 рисунків.

В анотаціях на державній та англійській мовах представлені основні результати дослідження з зазначенням наукової новизни та практичного значення роботи. Наприкінці анотації наведено перелік 10 публікацій здобувача за темою дисертації.

У вступній частині Шульгіна О. В. достатньо обґрунтовано сформулював актуальність теми дисертації, мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, визначила наукову новизну та практичне значення роботи, представила особистий внесок, зв'язок роботи з науково-дослідною роботою кафедри публічного управління і проектного менеджменту, апробацію результатів дисертаційних досліджень та публікації.

У розділі 1 здобувачкою вивчено та проаналізовано теоретичні аспекти розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. Підтверджено, що правова культура відображає сукупність правових теорій про об'єктивні результати правової діяльності суспільства загалом, державних і громадських організацій, трудових колективів, а також є відображенням правових явищ в свідомості людини, що сприяє прискоренню розвитку правової свідомості українського суспільства. Запропоновано дефініцію поняття «правова культура педагога» як складну, багатогранну систему знань, соціально-значущих ціннісних орієнтирів, регуляторів суспільного життя, що забезпечують ефективне використання в професійній діяльності нормативно-правових актів для вирішення професійних завдань. Виділено основні напрями розвитку правової культури педагогічних працівників. За результатами вступного опитування виявлено, що 58,3% респондентів погоджуються з необхідністю розвитку правової культури педагога; тільки 10,5% респондентів оцінили високо власний рівень правової культури, більшість – 64,8% респондентів визначили рівень правової культури на середньому, 15,2% опитуваних зазначили, що мають низький рівень власної правової культури.

У розділі 2 розглянуто сучасні підходи щодо розвитку правової культури педагогічних працівників в системі професійно-технічної освіти України, зокрема, використовуючи метод моделювання.

Уточнено, що моделі посідають важливе місце в різних педагогічних системах. Вони поєднують теорію та практику, види роботи, методи, відповідають визначенню провідних цінностей та кінцевої мети, які супроводжують процес підготовки справжнього фахівця (педагогічного працівника центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості) –

професіонала.

Конкретизовано, що основу структури правової культури педагогічного працівника центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості складають чотири головні компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний і особистісний. Кожен із зазначених компонентів складається із відповідних елементів: мотиваційний (мотиви, потреби, ціннісні орієнтації), когнітивний (знання), операційний (уміння й навички), особистісний (особистісні якості).

За результатами дослідження визначено, що основу структури правової культури педагогічного працівника центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості складають чотири головні компоненти: когнітивний (К), мотиваційно-ціннісний (М), емоційно-психологічний (ЕП), поведінковий (П).

Виділено коло показників правової культури педагогічних працівників, а саме: потреба у постійному поповненні правових знань; переконання у дотриманні правових норм, негативне ставлення до правопорушень в межах професійної діяльності; правова освіченість, розуміння прав та обов'язків громадянина; мотивація до отримання нових знань щодо змісту нормативно-правових актів у сфері освіти; здатність захищати свої права, права колег та права здобувачів освіти, правомірна поведінка, дотримання правових норм; наполегливість у розв'язанні професійно-правових задач; здатність правомірно оцінювати результати власної професійно-педагогічної діяльності; готовність нести відповідальність за власні не правомірні дії у межах професійно-педагогічної діяльності.

У розділі 3 було дослідно-експериментальну перевірку ефективності використання методики розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. За результатами перевірки було зроблено висновок про те, що впроваджувана модель та курс з розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО Державної служби зайнятості є ефективним інструментом та сприяє розвитку системи знань які забезпечують правомірну діяльність педагога. За результатами розрахунку коефіцієнт кореляції Пірсона (ϕ), який склав 0,753, дисертанткою було зроблено висновок про те, що результати експерименту є валідними, а експертна оцінка правових знань (когнітивний компонент) педагогічних працівників ЦПТО Державної служби зайнятості підтверджує чистоту проведення та обробку експериментальних даних.

Шульгіною О. В. було встановлено, що частка респондентів з високим і достатнім рівнями розвитку вмінь застосовувати знання щодо використання норм закону в життєвих та професійно-педагогічних ситуаціях, знання та вміння щодо процедури і вимог юридичного захисту своїх законних прав та інтересів, вміння дотримуватися правових норм, а також прагнення до застосування правових норм у професійній діяльності, прагнення до самоосвіти, вміння вдало застосовувати норми права у власній професійній діяльності склали сумарно 70,36% та 55,54%; натомість найменшою виявилася

частка респондентів, які демонструють високий рівень саморегуляції, професійно-соціальну адаптація за умов постійних геополітичних зрушень, набуття стану внутрішнього комфорту та досягнення почуття задоволеності від результатів власної професійно-педагогічної діяльності 37,02% (поведінковий компонент).

Представлені Шульгіною О. В. результати дослідно-експериментальної роботи показали якісну динаміку щодо розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО Державної служби зайнятості та доводять, що впровадження в освітній процес експериментальних закладів розроблених дисертанткою моделі і курсу розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО Державної служби зайнятості, забезпечує ефективний розвиток правосвідомості, правових переконань, правомірної поведінки педагогічних працівників та регламентує її перенесення на всіх учасників освітнього процесу.

Аналіз і узагальнення результатів, висновки та практичні рекомендації логічно виходять зі змісту роботи, обґрунтовані, сформульовані чітко, містять нові науково-практичні положення.

Висновки є логічним завершенням дисертаційної роботи, відповідають поставленим меті та задачам дослідження, базуються на аналізі отриманих результатів.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація викладено у логічній послідовності українською науковою мовою із застосуванням загальноприйнятої наукової термінології. Дисертація оформлена згідно всіх чинних вимог до написання наукових робіт та відповідає паспорту 011 – Освітні, педагогічні науки, а також вимогам МОН України, які висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії, зазначеним у Постанові КМУ №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Зауваження до змісту та оформлення дисертаційної роботи.

При викладенні матеріалів дисертації виявлено окремі стилістичні та граматичні помилки, які не мають принципового характеру, можуть бути легко усунуті та не впливають на зміст дисертації.

У моделі розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості представлено наукові підходи до розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, але у змісті п.2.2 дані підходи не повною мірою розкрито. Відповідно, потребує більш детальної характеристики дана складова моделі.

Пропонуємо також посилити висновки в частині вироблення рекомендацій органам публічної влади та суб'єктам прийняття управлінських рішень в системі професійно-технічної освіти державної служби зайнятості щодо удосконалення діяльності закладів професійної освіти, що входять до її мережі.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Шульгіної Олени Вікторівни на тему «Розвиток правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає та відповідає паспорту 011 – Освітні, педагогічні науки, а також вимогам МОН України, які висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії, зазначеним у Постанові КМУ №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Робота перевірена за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату (ID перевірки:1015498802, дата перевірки: 08.06.2023 р.).

Рецензент

кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

В. В. Мороз

підпис

ЗАСВІДЧУЮ:

Нач. від. роботи з персоналом